

Iskolai teljesítmény, iskola átszervezés

Az adatok, amelyekre építjük a vizsgálatunkat a Magyar Államkincstár (MÁK) által gyűjtött, a- korábbi Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztériumban (ÖTM) összesített többcélú kistérségi társulások oktatási norma igénylése, továbbá fölhasználtuk az Oktatási Hivatal Országos kompetenciamérésének¹ 2006. évi adatbázisát. Háttérként használtuk a KSH T-STAR 1988-tól 2006-ig terjedő adatbázisát, valamint a KSH – az elmúlt három – népszámlálási adatállományait. Az értékelés módszertanilag több új megoldást keresett, ahol ezt szükségesnek láttuk, a táblákhoz fűzve lábjegyzetben közöljük a képleteket, az adatállományok forrását.

Terepmunkát az ország területén két megyében folytattunk, **Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén** megyékben. A két megye sokban eltér egymástól. Egyik alföldi; kisvárosias-tanyás szerkezetű, az ország legnagyobb kiterjedésű megyéje, míg a másik morfológiailag erősen tagolt; hegyvidéki, dombvidéki és síkvidéki, az országban itt található a legtöbb települési önkormányzat (ha mindegyikben egy napot időzünk, akkor egy évig tartana bejárni). Az erőteljes aprófalvas szerkezetű megyében minden tizedik lakos roma származású, a gyermekeknek pedig több, mint a fele.

Mindkét megyére elmondható, hogy a diákingázás gondot jelent, hiszen a diákok ingázása igen problematikus az Alföldön a nagy távolságok (újra éledő tanyavilág), a rossz utak, északon a zsákfalvak léte, a hegyi összekötő utak hiánya miatt. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében már a '90-es években létrejöttek közoktatási társulások, amelyek keretében magas szintű pedagógiai szakszolgálat épült ki, a valamikori tanfelügyeleti járások nyomán, amelyek később az 1994-es önkormányzati törvény módosítása és az 1996. évi területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény megjelenése után a kistérségi keretekhez igazodva teljesedtek ki.

Kisdiákok ingázása Magyarországon

Magyarország településszerkezetéből következik, hogy több olyan helyi települési önkormányzat van, amelyben nem találni óvodát és iskolát. Ha az iskoláskorú népességet vizsgáljuk 2005-ben, akkor megállapítható, hogy 38 ezer 6–14 év közötti gyermek él olyan faluban (1086 önkormányzat) amelyben nincs iskola, tehát potenciálisan ingázó kisdiákok.

¹ 2007. júliusá előtti a méréseket az Oktatási Hivatal, valamint elődje, az OKÉV (Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont), illetve a sulíNova Kht. Értékelési Központja közösen szervezte. Az Országos kompetenciamérésről a www.kompetenciameres.hu és a www.oh.gov.hu oldalakon információk találhatók.

Amennyiben az óvoda hiányos falvakat vizsgáljuk, amelyekből 2005-ben 869 községi önkormányzat volt, akkor azt tapasztaljuk, hogy ezekben a településekben 7067 óvodás korú gyermek élt (3–5 éves). Ezen adatot túlbecslésnek vehetjük, mert az adatforrás (KSH T-STAR) nem mutatja meg a telephelyeket, vagyis nem tudhatjuk, hol nincs ténylegesen tagiskola.

A becslésünket pontosítottuk az ÖTM-ben összesített többcélú kistérségek oktatási normaigénylő lapokból nyert adatokkal, amelyekből kiderül: 2007-ben 7179 óvodás bejáró volt, 17401 alsó tagozatos naponta utazott, illetve utaztatták. További 23382 felső tagozatos ingázót találtunk a regisztrációs rendszerben, azaz mindösszesen **47961 ingázó gyermek volt Magyarországon a 2006/2007-es iskolaévben**. Mint tudjuk nagyon sok gyermeket szülei utaztatnak, vagy pedig nincs regisztrálva, mert olyan iskolába jár, amely nincs betagolva a többcélú társulások rendszerébe.

Lakóhelyén jár-e iskolába?
(2006-ban végzős nyolcadikosok)

Lakhely/Iskola	Tanuló (fő)	%
Helyben lakik	77128	64,6
Bejáró	14928	12,5
Nem válaszolt	27307	22,9
Összesen	119363	100,0

Forrás: Országos Közoktatási Értékelési- és Vizsgaközpont (OKÉV) és suliNova Kht. Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

A kisdíákok ingázására a becslésünket pontosítottuk a Országos kompetenciamérés adatbázisából nyert adattal, amely a nyolcadikosok körében (közel 120 ezer végzős általános iskolás) felmérte 2006-ban az ingázók számát is. A megkérdezettek 13%-a, a válaszadók 16% jelölt meg más települést lakóhelyeként, mint ahol az iskolája található. Sajnos a megkérdezettek közel negyedéről nem tudtuk hogyan és honnan közlekedtek iskolájukba. Ha feltételezzük, hogy a válaszadók eloszlása közel van a megkérdezettek eloszlásához, akkor a 2006-os végzősök között feltételezhetően 20 ezer diákingázó lehetett. Az egész országban a 859 ezer általános iskolásból, az ingázó kisdíákok száma elérhette minimálisan a 100 ezer főt, maximum a 140–150 ezer főt.

Érdemes áttekinteni, milyen eszközzel közelítették meg a bejáró végzősök az iskolájukat. Az adatok nem tekinthetők reprezentatívnak, de jól tájékoztatnak az ingázás mikéntjéről. A válaszadók 5%-a gyalog közelíti meg az iskoláját, ami arra enged következtetni, hogy ők ténylegesen nem ingázók, csak egyszerűen közigazgatási határt lépnek át, amikor iskolájukba mennek. A helyi tömegközlekedést 13% vette igénybe, távolsági busszal járt 34%, a naponta utazó tanulók 27%-át szülei vitték, s végül az ingázóknak ekkor még csak 14%-a tudta az iskolabuszt választani.

Az Országos kompetenciamérés adatfelvétel szerint a nyolcadikos diákok átlagosan 15–16 perc alatt jutottak el otthonukból az iskolájukba. A helyben lakóknak 14 percükbe került a bejutás, a bejáróknak majdnem dupla időre volt szükségük, 27 percre. Feltételezhető,

Bejáró nyolcadikosok hogyan jutnak el az iskolájukba, 2006-ban

	Hogyan jutnak el az iskolába	
	Fő	%
Gyalog	728	5,0
Kerékpárral	292	2,0
Helyi tömegközlekedéssel	1862	12,7
Távolsági autóbusszal	4987	34,1
Vonaton	665	4,5
HÉV-en	218	1,5
Szülei viszik	3870	26,4
Iskolabuszon	2011	13,7
Összesen	14633	100,0

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

hogy az iskolába és a haza jutás ugyanannyi idő, a bejáróknak átlagosan 54 percet kellett minden nap utazniuk. Figyelemmel arra, hogy a bejáróknál igen nagy volt az átlagtól való eltérés; az ingázó diákok között többen akár egy órán túl is utazhattak naponta. A mintánk nem reprezentatív, de jelzés értékkel figyelembe vehető: **a bejáró diákok utazási ideje duplája a helyben iskolába járókéknak, s ennek függvényében a közlekedési költségek is minden bizonnyal magasabbak.** Ha az ingázó diákok számának növekedése – demográfiai és finanszírozási okok miatt – elkerülhetetlen lesz, akkor szükségessé válik szociális szolgáltatásként az iskolabusz rendszerének felállítása. Ezzel a megoldással ellentétben azonban ésszerűbbnek tűnik a szaktanárok utaztatása.

Térjünk vissza a regisztrált ingázókra (ÖTM adataira), amelyből látható a bejelentett bejárók 26%-a veszi igénybe az iskolabuszt. A gyermek ingázókon belül az óvodások háromtizede, az alsós és felsős iskolások negyede jár iskolabusszal.

Ingázó gyermekek a többcélú kistérségek oktatási normaigénylés alapján a 2006/2007. tanévben (fő)

	Bejárók összesen	Intézményfenntartó társulások által fenntartott intézménybe járó iskolabusszal utaztatott gyermekek száma
Óvodás bejárók	7179	2133
Alsó tagozatos bejárók	17401	4781
Felső tagozatos bejárók	23382	5633
Összesen	47961	12547

Forrás: ÖTM többcélú kistérségek oktatási normativa igénylő lapja alapján.saját szerkesztés

Az iskolabusszal bejáró kisdíákok és óvodások térbeli elhelyezkedése 2006/2007-es tanévben a Dunántúlra és Észak-Magyarországra koncentrálódik, ahol a „befogadó” települések hálózatot alkotnak. A bejárókat befogadó települések hálójá különösen sűrű a

hegyvidéki és dombvidéki településeken, a sík vidékek felé felszakadozik s megszűnik, kivétel Dél-Borsodi Mezőség és Észak-Bácska, valamint a Beregi Tiszahát és a Szamosköz. Az Alföldön egy-egy nagyobb városban jeleznek ingázót (Makó), de lényegében elhelyezkedésük szigetszerű, nem alkotnak összefüggő hálózatot. (Melléklet; 15–16. térképi ábra)

Az Alföld iskolabusz „rezisztenciája”, az ingázás alacsony szintje magyarázható a relatíve kedvezőbb demográfiai helyzetével. Kivétel ez alól Békés megye nyugati része, Csongrád megyehatárát érintő önkormányzatok, Észak-Bácska, a szerb államhatár közeli térség népessége (lásd térképi ábrák: Öregedési index 2005). A felsorolt tájakon a 2–5 éves korúak aránya nem éri el az országos átlagot, s várhatóan a beiskolázás e térségekben gondot fog jelenteni. Különösen a már most kis létszámú iskolákban, ahol a gyerek-létszám nem éri el a 200 főt. A 2005-ös KSH adatok szerint az Alföld településeinek zömében az óvodák kihasználtsága legtöbb helyütt 90–110% közötti, az iskolai osztálytermekre jutó diákok száma pedig az országos átlag fölött volt (lásd térképi ábrák: Óvodák kihasználtsága 2005, Egy osztályteremre jutó tanuló 2005).

Észak-Alföldön a gyermekkorúak aránya a népességben belül messze az országos átlag felett van (öregedési index több helyütt nem éri el az 1-et, azaz több a 14 év alatti, mint a 60 éves), de itt a településszerkezet inkább apró-kisfalvas, mint délen. Viszonylag vitális területnek számít a Hajdúság, ahol nagyobb létszámú települések sorakoznak, viszont itt a kevesebb lakosú, önkormányzatisággal nem rendelkező településrészek kerülhetnek gondba (pl. Hajdúböszörmény - Pród), ahonnan a városba vihetik a korábban önálló intézményeket s később a tagintézményeket is. Az Alföld kunsági területein a kedvezőbb vitalitási mutatók az iskolák önállóságát védhetik, de itt a nagyobb alföldi városok erőteljesebb érdekérvényesítő potenciálja beolvaszthatja a kisebb lélekszámú önkormányzatok kis- és közepes iskoláit a városi iskolákba a nagyobb forrásallokáció reményében.

Az Alföldnek van két olyan specialitása, amelybe beavatkozni általános szempontokkal reménytelen vállalkozásnak tűnik. Az egyik a hungarikumnak tekinthető **tanyaszervezete**, a másik a szabolcsi és a bihari roma kisebbség **szociális gettói**. Mind a két életvilág egyedi szükségleteire az iskolabusz rendszer szervezésekor tekintettel kell lenni. A tanyán élés, jellemző életformává vált újra az Alföldön, különösen a Homokhátság területén, ahol 104 településen (ebből 21 város) a 2004-es tanyafelmérés szerint 588 ezer állandó lakosból 100 ezer élt külterületen (17%)². A fiatalok szívesen költöznek ki az olcsóbb élet reményében, az alacsony telek és ingatlan árak miatt feladva városi albérletüket, vagy panellakásukat. A tanyán lakó gyerekek a környékbeli iskolába eddig sem könnyen jutottak el. Ha a legközelebbi iskola megszűnik, akkor a tanyákon élők térben és időben még messzebb kerülnek az iskolától, óvodától.

A telepi romák társadalmilag elzáródott helyzete további kérdéseket vet fel. A cigány közösségek több helyütt (s ez nem csak az Alföld északi részére mondható el, vonatkoztatható Észak-Magyarországra, Dél-Dunántúlra is), különösen ott, ahol nem a szocialista iparosításkor kerültek egy-egy településre, hanem az adott településen évszázadok óta helyi

² **Csatári Bálint – Kanalas Imre:** A homokhátsági tanyák jelene és területi jellemzői. In: Falu 2006. nyara XXI. évfolyam (Tanya tematikus szám).

lakosok, a helyi romák integrálódtak a faluközösségbe. A letelepedett romák nevelése és oktatása sokkal inkább megoldott és hatásosabb a helyi kisiskolákban, mint a helyi közösségen kívüli szegregációt felszámoló nagyiskolákban, ahol a személyes kapcsolatok nem jelennek meg, a gyermekek mögött nincsenek látható családok.

Az iskolabusz igénylésekből és az eddig üzembe állított iskolabuszok elhelyezkedéséből s az eddig regisztrált diák és gyermek ingázók számából jól látható, hogy az ingázás elsődlegesen dunántúli és észak-magyarországi jelenség. A diák ingázók száma (kistérségi szinten) ezer fő fölötti: Somogyban; Kaposváron, Baranya elmaradott kistérségeiben; Sásdon, Sellyén és Siklóson továbbá a megyeközpontban, Pécsen és más megyékben Szombathelyen, Zalaegerszegen és Fehérgyarmaton. Ötszáz és ezer fő közötti normaigény érkezett Tamási, Marcali, Nagykanizsa, Keszthely, Letenye, Lenti, az összes Veszprém megyei kistérségből, Celldömölk, és Sárvár kistérségeiből, a Salgótarjáni medencéből, Edelény és Encs, valamint Mezőcsát kistérségeiből. A többi dunántúli kistérség igénye háromszáz-ötszáz közötti, s hasonló mértékű a gyermek ingázás Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistérségeiben. Pest megye, Fejér északi része s az Alföld nagy tája nem igényelt (igényelhetett) normatívát ingázó óvodások iskolások után, kivétel ez alól néhány Tisza menti kistérség, valamint a Békés és Bihar területein elhelyezkedő kistérségek, de itt a lejelentett ingázók száma nem éri el a háromszáz főt kistérségenként.

A többcélú kistérségi társulások felállításával más tényezők is szerephez juthatnak, ezen erősségeket, gyengeségeket, veszélyeket és lehetőségeket foglaljuk össze a Bács-Kiskun és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében szerzett tapasztalatok alapján.

Iskolabusz SWOT elemzés

Gyengeség	Erősség
1. Logisztika számítások hiánya 2. A helyi tudás és kreativitás kikerülése 3. Élő falvak helyett lakótelepüléssé válnak a falvak 4. Bizalomhiányból fakadó szervezatlenség; ügysem marad fenn... 5. A kapacitások és szolgáltatások felmérésének hiánya 6. Támogatás normatíva, (pályázati) függőség, forráshiány 7. Bizonytalanság 8. Nincs helyi kötődés a településhez – elszakadás veszélye	1. Hatékonyabb forrás abszorpciós képesség (normatíva és pályázatok terén egyaránt) 2. Városi, Nagyközségi iskolához közelebb viszi a marginalizálódott rétegek gyermekeit 3. Lebontja a települési önkormányzatok egoizmusát 4. Oldja a kisiskolák provinciális jellegét 5. Közbeszerzés útján olcsóbbá teheti a szolgáltatások költségeit, a tankönyveket stb. 6. Átjárhatóságot biztosíthat az iskola szinteken a tagintézmények és a társult intézmények között 7. Erősíti a kistérség érdeke kijelölő- és érvényesítő képességét 8. Az önkormányzatok között elősegíti az együttműködést 9. Együttműködési készség az intézmények illetve önkormányzatok között 10. Partneri kapcsolatok, együttműködések a szomszédos települések között, kompromisszumkész-ség 11. Folyamatos működés

Veszély	Lehetőség
1. Községek szétesése, nemzedéki integráció gyengülése 2. Közepes méretű iskolák (200 fő feletti) is veszélybe kerülhetnek, alulfinanszírozottá válnak, ha nem találnak partnert vagy kényszer-társulásba vegetálnak 3. A kisiskolákban nőrszerű nevelés-oktatás elvesztése hátrányt hozhat a szociálisan elmaradott rétegekből jövőeknek 4. Spontán szociális szegregáció felerősödése – szociális gettók jönnek létre a befogadó intézményekben... 5. Bizalom hiánya szétvetheti a szerveződő tájhozát. Kistérségi ösztönző normatívákat magasabb rendű törvény nem garantálja (nem is garantálhatja) 6. Az oktatási alapszabályt a fenntartó önkormányzat, elszívhatja az intézménytől (túl sok jogcímen érkezik a közpénz) 7. Gyengül a helyi társadalom identitása az intézmények elvesztésével (A mi iskolánk tudata) 8. Költségérzékenység csökkentheti a tagiskolákban (puhakorlátozott költség-percepció) Túlméretezett rendszerekben a költségek iránt a részek nem érzékenyek az egész pedig nem reagál hatékonyan a részek valószínűségeire 9. Gyengülhet a helyi autonómia 10. Alkotó közösségek szűnhetnek meg, ha az értelmiség távozik a vidéki térből (Lassan felépített intézmények visszafordíthatatlanul elvesznek- kulturális deficit) 11. A falvak társadalmának érdekérvényesítő képessége csökken 12. Nagy iskolák egoizmusát erősíti: „minden pénzt felszívunk... nem kell szakszolgálat” 13. Kisiskolák pozitív diszkriminációja megszűnik – eltűnnek az oktatási kínálatból... 14. A kistérség megtartó ereje gyengül – elvándorlás 15. A társadalmi innováció alacsony 16. „Ötletszerű” oktatáspolitikai 17. A kistérségeket ellehetetlenítő vidékpolitika 18. Az információs szakadék mélyülése 19. Iskolagyárak jöhetnek létre, amelyben a nevelés elsikkad, az iskola nevelő funkciója végleg elvesz	1. Költség csökkenést eredményez helyi és kistérségi szinten egyaránt 2. Önkormányzatok közötti integráció 3. Közép- és helyi politikai erőterképítő tényező 4. Városba ingázást elősegítő tényezője (helyi és térségi közlekedési társulások) a későbbi mobilitásnak 5. Városok kistérségi- és/vagy körzeti szerepkörének megerősödése 6. EU és hazai pályázatok 7. Az önkormányzatok együttműködésének mélyítése 8. Partneri kapcsolatok – kapcsolati tőke kiaknázása 9. Környezeti, szellemi, kulturális örökségek hasznosítása 10. Információs társadalom építése 11. Foglalkoztatás koordináció 12. Partnerség kialakítása és részvétel az EU integrációval összefüggésben megvalósuló fejlesztési programokban 13. Kistérségi szintű együttműködések és programok 14. Az információs társadalom eszközeinek, módszereinek térnyerése 15. A megerősödő nagyiskola több szolgáltatást tud nyújtani, emelkedhet az oktatás színvonala 16. Nagyobb eséllyel érvényesülhet a fenntartó szakmai hozzáértése

A kicsi szép, és hatékony is?

„Ami jó a gazdagoknak, az szükségképpen jó a szegényeknek is?”³

Kérdésünk a fenti tények láttán: a megszűnt iskolák milyen fizikai állapotban voltak, s milyen hatékonysággal oktattak bennük? A megindult iskola összevonások, átszervezések „kigyomlálják-e” a rossz állapotú és gyenge teljesítményű kisiskolákat, vagy netán a többcélú kistérségi társulásokban a minőségi kisiskolákat „kimazsolázzák” a nagyközségi- a kisvárosi- vagy esetleg a nagyvárosi iskolaközpontok, hogy ezzel is erősítsék legitimitásukat és pénzügyi helyzetüket? A kérdésekre a választ az Országos kompetenciamérés Telephelyi kérdőívének, valamint a tanulók matematikai eszköztudásának és szövegértési képességeinek elemzésére hagyatkozva kerestük. A Telephelyi kérdőív azon kérdéseire adott válaszok megoszlását vizsgáljuk elemzésünkben, amelyek az iskola állapotára, elhelyezkedésére, az iskolakörzet tanulóinak beiskolázási szokásaira vonatkoztak. Az Országos kompetenciamérés 2006 májusi adatfelvételében még részt vettek a 2006 és 2007 őszén bezárt iskolák nyolcadikosai is, így az időközben bezárt intézmények jellemzői összevethetők a még mindig működő iskolák, telephelyek jellemzőivel.

Hol helyezkedik el a telephely épülete a településen (vagy a kerületen) belül?

	Iskola				Total	
	nem zárt be		bezárt			
	Darab	%	Darab	%	Darab	%
belterületen, a település (kerület) központi részén	2299	75,8%	91	85,8%	2390	76,1%
belterületen, a település (kerület) szélén	676	22,3%	14	13,2%	690	22,0%
külterületen	59	1,9%	1	,9%	60	1,9%
Összesen	3034	100,0%	106	100,0%	3140	100,0%

Forrás: Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

A bezárt intézmények, telephelyek fizikai állapota nem volt kirívóan rossz, a fekvésük is kedvező; az iskolák 86%-a a település központjában helyezkedik el, 13%-a belterületen a település szélén található, csak egy telephely volt külterületen. A 2006. évi állapota az épületek negyztizedének kitűnő vagy jó, szintén negyztizede közepes, rossz, illetve nagyon rossz állagú a maradék 16% volt. Az ország egészében az iskolák elhelyezkedése a településen belül kedvezőtlenebb volt, mint a bezárt iskolák többségénél, mivel a megmaradt iskolák 22%-a periférikus elhelyezkedésű volt.

Az iskolaépületeket 72%-ban a közelmúltban felújították, egynegyedét viszont soha nem. A bezárt iskolák fizikai elhelyezkedése tehát előnyös, állaguk 42%-ban jónak mondható, az intézményekben négyből háromban volt felújítás az elmúlt években, állíthatjuk az OKÉV és SULINOVA felmérése alapján.⁴ A tovább működő általános iskoláknak csak 35%-át tartották jó, illetve kitűnő állapotúnak, s csak 67%-át újították fel, tehát **a bezárt iskolák az országos viszonyokhoz képest jobb fekvésű, állapotú, állagú épületekben működtek.** Nem volt jellemző rájuk a lelakottság, elhanyagoltság, és kedvezőtlen elhelyezkedés.

³ Schumacher, Ernst F. [1980]: Small is Beautiful. Century Hutchinson, PGL, London.

⁴ Követő vizsgálatot érdemes folytatni, mivel az ANTSZ is végzett 2000-ben teljes körű iskola állag vizsgálatot, amelyet 2005-ben terveztek megismételni.

Milyen az épület állaga?

	Iskola				Együtt	
	nem zárt be		bezárt			
	Darab	%	Darab	%	Darab	%
kitűnő állagú	124	4,1%	3	2,9%	127	4,1%
jó állagú	923	30,8%	41	39,0%	964	31,1%
közepes állagú	1564	52,2%	44	41,9%	1608	51,8%
rossz állagú	342	11,4%	15	14,3%	357	11,5%
nagyon rossz állagú	45	1,5%	2	1,9%	47	1,5%
Összesen	2998	100%	105	100%	3103	100%

Forrás: Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

Mikor újították fel legutóbb az épületet?

	Iskola				Együtt	
	nem zárt be		bezárt			
	Darab	%	Darab	%	Darab	%
felújították	1836	66,9%	68	72,3%	1904	67,1%
soha nem újították fel	908	33,1%	26	27,7%	934	32,9%
Összesen	2744	100,0%	94	100,0%	2838	100,0%

Forrás: Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

A kompetenciamérés során megkérdezték az iskolák vezetőit, hogy a környéken található-e olyan iskola, amely hasonló képzést tud nyújtani, mint a felmért intézmény. A válaszadók több mint a fele szerint két iskola is található. Egy hatoda azt válaszolta, hogy legalább egy s három tizede jelezte, hogy a környéken nincs az övékéhez hasonló képzést nyújtó iskola, amelyet a szülők választhatnak. Az országban tovább működő iskolák környezetében a konkurencia jelenléte hasonló a bezártakéhoz, a két iskolacsoport között lényegében nincs eltérés. Az ország egészére, mint ahogy a bezárt intézményekre is elmondható, hogy iskoláknak kétharmadának volt alternatívája, sőt minden másodiknak egynél több alternatívája létezett.

Az elmúlt tanévben bezárt oktatási intézmények mellett élők milyen gyakorisággal viték el más távolabbi intézménybe a gyerekeiket, azaz az iskola megszüntetése előtt volt-e

Az alábbi állítások közül melyik jellemzi legjobban a beiskolázási lehetőségeket az Önök telephelyének környékén?

	Iskola				Együtt	
	nem zárt be		bezárt			
	Darab	%	Darab	%	Darab	%
A környéken legalább két másik, a miénkhöz hasonló képzést nyújtó intézmény van	1508	50,0%	53	51,5%	1561	50,1%
A környéken van egy másik, a miénkhöz hasonló képzést nyújtó intézmény van	505	16,8%	16	15,5%	521	16,7%
A környéken nincs a miénkhöz hasonló képzést nyújtó intézmény van	1000	33,2%	34	33,0%	1034	33,2%
Összesen	3013	100,0%	103	100,0%	3116	100,0%

Forrás: Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

ingázás? Az iskolavezetők válaszából arra lehet következtetni, hogy az iskola bezárása előtt a vizsgált intézmények szűkebb környezetének háromnegyedében (77%) nagyon ritkán vagy ritkán hordták el a gyerekeket más intézménybe. Mindössze a megszüntetett iskolák 14%-ában vitték el a környékről esetenként a gyerekeket máshová, s csak majd minden tizediknél jelezték (9%), hogy az iskola mellett lakók gyakran, nagyon gyakran elviszik a gyermeküket más iskolába. A megmaradt iskolák esetében mérsékeltébb volt a helyben maradás (72%), a gyakori és nagyon gyakori átjárásról, ingázásról mindkét iskolacsoportban egyező arányban tettek említést. A bezárás minden valószínűség szerint nem népszerűtlen iskolákat érintett, ahova nem szívesen hordták, engedték a gyermeküket a szülők.

Milyen gyakran fordul elő, hogy a telephely közelében (a telephely településén vagy a környékén) lakó szülők egy távolabbi iskolába vagy iskolájuk egy távolabbi telephelyére járatják általános iskoláskorú gyermekeiket?

	Iskola				Együtt	
	nem zárt be		bezárt			
	Darab	%	Darab	%	Darab	%
nagyon ritkán	1328	46,9%	59	56,2%	1387	47,3%
ritkán	697	24,6%	22	21,0%	719	24,5%
átlagosan	547	19,3%	15	14,3%	562	19,1%
gyakran	174	6,1%	6	5,7%	180	6,1%
nagyon gyakran	84	3,0%	3	2,9%	87	3,0%
Összesen	2830	100,0%	105	100%	2935	100,0%

Forrás: Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, saját szerkesztés

A 2006-ban és 2007-ben bezárt iskolák zöme állapotukat tekintve nem volt rossz, többségük a település közepében helyezkedett el. Az iskoláknak annak ellenére, hogy két-harmaduknak volt konkurens alternatívája a környezetükben (szomszédságban), háromnegyedük esetében a környezetükből nem hordták el a gyerekeket más iskolákba. Feltételezhetően nem volt a helyi társadalomban arra igény, hogy a rosszabb oktatási teljesítmény vagy gyengébb iskolai környezet miatt áthordják a gyerekeket más település iskolájába. Minden bizonnyal **az iskola megszűnéseket nem kísérte a helyi társadalom akarata, jóváhagyása, a bezárásokat külső tényezők ösztönözték.**

Iskolabezárás településtípusonként⁵

A legtöbb iskolát 2006-ban és 2007-ben 500–1999 fő lakosság számú településen (kis és közepes faluban) zártak be, az intézmény megszűnések 67%-a e település kategóriákba

⁵ 2006–2007-ben két év alatt összesen 167 alapfokú oktatási intézményt szüntettek meg jogutód nélkül (telephely szerint). Ebből 112-t 2006-ban, 56-ot 2007-ben. 2006-os bezárások kapcsán 36-ról, 2007-os bezárások kapcsán 17-ről, összesen 53 intézményről nincs adat. Az alább közölt elemzés 111 bezárt iskola alapján készült. Az adatokat a SULINOVA Országos kompetencia vizsgálatának adatainak feldolgozása alapján, **Fekete Attila** 2007-es vizsgálati tapasztalatait felhasználva, **Obádovics Csilla** végezte el.

esett. Az iskolabezárások harmada a kisközségekben (500–999 fő), a másik harmad a kisebb lélekszámú közepes községekben (1000–1999 fő) történt. Az ötezer fő feletti nagyközségekben nem volt jogutódnélküli iskolabezárás, a nagyobb lélekszámú közepes községekben (2000–2999 fő) és tízezer fő feletti kisvárosokban az esetek száma alacsony, bezárások 5-7%-a esik. A kisebb lélekszámú nagyközségekben (3000–4999 fő) és a tízezer fő feletti városokban több bezárással találkozunk. E két településkategóriában történt a iskolabezárások kéttizede. Tudott, a kétezer lelket el nem érő települések iskolafenntartó potenciálja és népességmegtartó képessége igen gyenge. Az iskolabezárási hullám ellene az általános iskoláink 28%-a ezekben a kisfalu méretű községekben található.

Az iskolák megoszlása településtípus méretkategóriák szerint

Település típus	nem zárt be		bezárt		együtt	
	darab	%	darab	%	darab	%
Kis községek / 0-499	30	0,93	1	0,90	31	0,93
Kis községek / 500-999	316	9,80	37	33,33	353	10,58
Közepes községek / 1000-1999	560	17,37	38	34,23	598	17,93
Közepes községek / 2000-2999	288	8,93	8	7,21	296	8,88
Nagy községek / 3000-4999	164	5,09	10	9,01	174	5,22
Nagy községek / 5000 felett	72	2,23			72	2,16
Kisvárosok /10ezer fő alatt	258	8,00	5	4,50	263	7,89
Város/10ezer fő felett	1536	47,64	12	10,81	1548	46,42
Összesen	3224	100	111	100	3335	100

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Obádovics Csilla szerkesztése

Képességmérés országos eredményei településtípusonként

Az Országos kompetenciamérés 2006 tavaszán a tanulók matematikai eszköztudását és szövegértési képességeit mérte a 6., a 8. és a 10. évfolyamon⁶. Az ország összes 8. évfolyamos tanulóját felmérő vizsgálat adatbázisa segítségével képet kaphatunk a bezárt intézmények jellemzőiről, az oktatás minőségéről. A felmérés eredményeit településtípusonként vizsgáltuk a 2007-2008-as tanévben működő és időközben megszűnt intézményekben. A kereszttáblákkal arra kerestük a választ, hogy a bezárt alapoktatási intézmények jobbák vagy rosszabbak voltak-e a település kategóriákon belül. A településkategóriák külön-külön vizsgálata azért volt fontos, mert a település nagysága szerint jelentős eltérések tapasztalhatók a tanulók átlageredményeiben, a kisebb települések felé az átlagos eredmény csökken. Az országos átlag feletti átlageredményt (az országos átlageredmény 8. évfolyamon matematikából 494 pont, szövegértésből 497 pont volt) csak egy településtípus tanulói érték el; a tízezer feletti városok, ahol a 8. évfolyamon működő telephelyek fele és a tanulók 60%-a található.

⁶ A kompetenciamérés tartalmi területeit az Országos kompetenciamérés 2006. Tartalmi keret. sulinova Kht, 2007. kötet definiálja. A kötet letölthető a www.kompetenciameres.hu honlapról.

**Átlagos matematika és szövegértés képesség a 8. évfolyamos tanulók körében
településtípusonként 2006-ban az Országos kompetenciamérés tesztjei alapján⁷**

A település típusa, méretkategória	Matematika átlageredmény			Szövegértés átlageredmény		
	Tanulók / telephelyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)	Tanulók / telephelyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)
Kis községek / 0-499	398 / 30	456 (4,1)	96 (2,9)	398 / 30	448 (3,9)	96 (3,2)
Kis községek / 500-999	4209 / 347	458 (1,3)	98 (1,0)	4209 / 347	459 (1,5)	98 (0,9)
Közepes községek / 1000-1999	10488 / 589	466 (0,9)	95 (0,6)	10488 / 589	467 (1,0)	96 (0,5)
Községek / 2000-4999	14057 / 458	465 (0,6)	93 (0,5)	14055 / 458	469 (0,7)	96 (0,5)
Községek / 5000 felett	3049 / 65	473 (1,6)	94 (1,0)	3049 / 65	476 (1,6)	100 (1,3)
Kisvárosok / 10ezer fő alatt	11630 / 231	476 (0,8)	97 (0,6)	11630 / 231	479 (0,8)	98 (0,5)
Városok / 10000 fő felett	67868 / 1375	511 (0,4)	101 (0,3)	67859 / 1374	514 (0,3)	99 (0,3)

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Balázs Ildikó szerkesztése

Tehát önmagában azt vizsgálni, hogy a bezárt vagy tovább működő iskola volt-e a jobb képességeket nevelő iskola, nem elegendő pusztán az, hogy összehasonlítsuk a két csoportba tartozó iskolások eredményeit, mivel a bezárt iskolák zöme kisfaluban helyezkedett el, s az itt mért teljesítmények az országos átlagnál csaknem félszórásnyival szerényebbek mindkét mért területen.

Átlagos matematika és szövegértés képesség a 8. évfolyamos tanulók körében a bezárt és tovább működő intézményekre 2006-ban az Országos kompetenciamérés tesztjei alapján

Működik-e az iskola		A tanulók átlagos képességpontja – matematika	A tanulók átlagos képességpontja – szövegértés
Megszűnt	Átlag	468 (1,6)	475 (1,8)
	Eset	2139	2137
	Szórás	91 (1,4)	96 (1,4)
Működő	Átlag	494 (0,2)	498 (0,3)
	Eset	109 559	109 551
	Szórás	101 (0,2)	101 (0,2)
Összesen	Átlag	494 (0,2)	497 (0,3)
	Eset	111 698	111 689
	Szórás	101 (0,2)	101 (0,2)

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Obádovics Csilla és Balázs Ildikó szerkesztése

Éppen ezért egyáltalán nem meglepő, hogy az ország egészére vizsgálva a bezárt és tovább működő intézmények tanulóinak eredményeit, a bezárt intézmények tanulói körülbelül negyedszórásnyival az országos átlag alatt teljesítettek matematikából és szövegértésből egyaránt.

⁷ Az átlag és szórásértékek mellett zárójelben szerepel a bootstrap módszerrel számított standard hiba.

Átlagos matematika és szövegértés képesség a 8. évfolyamos tanulók körében a bezárt és tovább működő intézményekre településtípusonként 2006-ban az Országos kompetenciamérés tesztjei alapján

A település típusa, méretkategória	Matematika átlageredmények						
	Működő intézmények			Bezárt intézmények			Átlag- eredmények különbsége (S.H.)
	Tanulók / telephelyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)	Tanulók / telephe- lyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)	
Kis községek / 0-499	389 / 29	454 (4,1)	96 (3,0)	9 / 1	525 (26,9)	90 (15,0)	-71 (26,8)
Kis községek / 500-999	3816 / 309	458 (1,4)	99 (1,1)	392 / 38	462 (4,1)	90 (3,5)	-4 (4,3)
Közepes községek / 1000-1999	9923 / 550	467 (0,9)	95 (0,6)	565 / 39	462 (3,3)	93 (2,6)	4 (3,3)
Községek / 2000-4999	13586 / 439	466 (0,6)	93 (0,5)	471 / 19	449 (3,6)	83 (3,0)	17 (3,7)
Nagy községek / 5000 felett	3049 / 65	473 (1,6)	94 (1,0)	0 / 0	–	–	–
Kisvárosok / 10ezer fő alatt	11523 / 228	476 (0,8)	97 (0,6)	107 / 3	477 (7,9)	89 (4,7)	-1 (7,9)
Városok / 10000 fő felett	67273 / 1364	511 (0,4)	101 (0,3)	595 / 11	492 (2,7)	91 (2,3)	19 (2,7)

A település típusa, méretkategória	Szövegértés átlageredmények						
	Működő intézmények			Bezárt intézmények			Átlag- eredmények különbsége (S.H.)
	Tanulók / telephelyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)	Tanulók / telephe- lyek száma	Átlag (S.H.)	Szórás (S.H.)	
Kis községek / 0-499	389 / 29	447 (4,0)	95 (3,4)	9 / 1	515 (29,6)	92 (12,3)	-68 (30,5)
Kis községek / 500-999	3816 / 309	458 (1,5)	99 (1,0)	392 / 38	468 (4,1)	95 (3,2)	-10 (4,1)
Közepes községek / 1000-1999	9923 / 550	467 (1,0)	96 (0,5)	565 / 39	472 (3,9)	95 (2,5)	-5 (4,0)8
Községek / 2000-4999	13586 / 439	470 (0,7)	96 (0,5)	469 / 19	451 (4,4)	94 (2,7)	19 (4,6)
Nagy községek / 5000 felett	3049 / 65	476 (1,6)	100 (1,3)	0 / 0	–	–	–
Kisvárosok / 10ezer fő alatt	11523 / 228	478 (0,8)	98 (0,5)	107 / 3	501 (8,6)	100 (6,7)	-22 (8,5)
Városok / 10000 fő felett	67265 / 1363	515 (0,3)	99 (0,3)	595 / 11	496 (3,0)	94 (2,5)	19 (3,0)

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Obádovics Csilla és Balázsi Ildikó szerkesztése

Amennyiben a 2007 őszére bezárt és a tovább működő általános iskolák 2006-os kompetenciamérés eredményeit a település mérete szerint vizsgáljuk, árnyaltabb képet kapunk. Azonnal feltűnik az egyetlen 0–499 fő közötti kisközségben bezárt kisiskola esete, amely azt mutatja, hogy bár átlageredménye 525 pont volt matematikából s 515 pont szövegértésből, amely messze és szignifikánsan a kategória és országos átlag feletti teljesítmény, mégsem kerülhette el a bezárást. A táblázatban vastagított betűtípussal szerepelő különbségek szignifikánsak. Az eredmények meglepőek, hiszen szövegértésből a kisebb községek és a kisvárosok bezárt telephelyein tanulók szignifikánsan jobb eredményt értek el a tovább

⁸ A 0-tól való szignifikáns eltérés megállapításához a bootstrap iterációs eljárással számolt 90%-os konfidencia-határokat vettük figyelembe. A klasszikus módszerrel számított konfidencia-határok alapján ebben az esetben nem adódna szignifikáns különbség.

működő intézmények tanulóihoz képest. A matematikai eszköztudás esetében a bezárt iskolák jobb eredménye az egyetlen 0–499 fős községben bezárt telephelyet leszámítva nem tapasztalható, de itt is igaz, hogy csupán a nagyobb községek (2000 fő felett) és a 10000 fő feletti népességű városok esetében értek el szignifikánsan jobb eredményt a 2007/2008-as tanévben még működő telephelyek tanulói az időközben megszüntetettekhez képest.

Tudásszint és családi háttér

Kétséges, hogy a falvakban a bezárt iskoláknak alacsonyabb lenne a tudásszint felmérővel mért teljesítménye, mint a tovább működőké, mivel a bezártak alacsonyabb teljesítményét, egyértelműen csak a nagyobb lélekszámú, kétezer főnél népesebb településeken, tudtuk bizonyítani.

Az adatok láttán erősödhet az a sztereotípia, hogy az iskola teljesítménye összefügghet a település méretével. Ez a nézet különösen erős Magyarországon, ahol az iskola fenntartója a helyi települési önkormányzat. Feltételezhető, hogy egy kis település gyenge fenntartói kapacitása kihat az iskola teljesítményére; a szerényebb bérek és az oktatási körülmények szegényes finanszírozása miatt. Nagyon nehéz az oktatás hatékonyságának a megítélése csupán a pénzügyi vetület oldaláról nézve, mivel nem lehet forintosítani a tanító és tanár tapasztalatát; gyermek és helyismeretét, elkötelezettségét; a szülőkhöz, a családokhoz, községhez fűződő kapcsolatát. A kisfalvak iskoláiban közismert demográfiai okok miatt, alacsony a gyermekek, az osztályok létszáma, az egy pedagógusra jutó tanulók száma. Ez utóbbi arányszámmal is kifejezik az oktatás hatékonyságát, mivel az oktatás legköltségesebb eleme az élőmunka, azaz a munkabérhányad. E közelítés azonban alkalmatlan arra, hogy a magyar oktatás hatékonyságát összevesse a kontinens más országainak oktatási statisztikáival, mert a magyar oktatási rendszer az első-második-harmadik lépcsőjébe (óvoda, általános iskolai alsó- és felső tagozata) több szociálisellátó elem is beépült a napközi szolgálat révén. Magyarországon a gyerekek az iskola órák után az iskolában ebédelnek és a tanulószobában, a napközis tanár segítségével készülnek a következő napra. Ellenőrzik a házi feladatot, ismétlik az esetleg gyengén átvett anyagokat, szakköröket tartanak haladóknak, fejlesztőpedagógiai foglalkozásokat az arra rászorulóknak (logopédia) stb.. Az oktatás jelentős nevelői és szociálismunkával egészül ki, mivel a gyermekek eltérő, egyre eltérőbb, családi, társadalmi háttérrel rendelkeznek, származásuk, szociális helyzetük erősen differenciált.

Az Országos kompetenciamérés során a tanulók matematikai eszköztudása és szövegértési képessége mellett felmérték a tanulók családi háttérét is. A családháttér-index egy olyan aggregált mutató, amelynek országos átlaga nulla, szórása pedig egy, amely a család szociokulturális helyzetét méri⁹. A családháttér-index és a tanulók képességének településtípusonkénti összevetésével az Országos kompetenciamérés 2006 Országos jelentése kimutatta, hogy a településtípusok (főváros, megyeszékhely, város, község) eltérő teljesítménye

⁹ A mutató készítésének szabályai megtalálhatók az OKM 2006 FIT-jelentés. Útmutató a szoftver használatához kézikönyvben (49. oldal), amely letölthető a www.kompetenciameres.hu honlapról.

nagyrészt az eltérő szociális-kulturális tőkével magyarázható. A hasonló családháttér-indexszel rendelkező tanulók várható eredménye ugyanis közel azonos a település típusától függetlenül.

A iskolabezárások vizsgálatához a településeket a szokásosnál több kategóriába rendeltük, különösen figyelve arra, hogy a városok jelentős méretkülönbségei is láthatóak legyenek. A nem bezártak esetében a kisebb településeken tanulók családháttér-indexe trendszerűen fokozatosan romlik, a városokban javul; legjobb Budapesten, majd a megyeszékhelyeken és a nagyvárosi miliőben, a közepes városok felé hanyatlik. A közepes városok „felsőházában” (20000–29999 fő) láthatunk trendtörést, mivel itt hasonló a tanulók szociális háttere a sorban előttük álló nagyobb városokéhoz. Ennél is erősebb trendtörést tapasztalhatunk a tízezer főnél kisebb lélekszámú városok és tízezer főnél nagyobb népességű községek esetében, ahol a családi háttér index eltérése igen jelentős. Ebben az esetben a teszteredmények is a községek javára előnyösebbek. Továbbiakban, a tízezer alatti községek esetében a trendvonal töretlenné válik, vagyis minél kisebb a település lélekszáma, annál kisebb értéket mutat a családháttér-index is. Magyarországon a városi rang az önkormányzati rendszer bevezetése óta (1990. év) nem jelent markáns elkülönülést a többi településtől sem igazgatási, sem feladat ellátási, sem költségvetési s manapság társadalmi összetétel, társadalmi dinamika szempontjából sem. Az ezredfordulón elvégzett számítások szerint egyértelmű volt: a település fejlettsége és társadalmi dinamikája (benne élők társadalmi helyzete) elsődlegesen nem a település méretétől, hanem inkább annak regionális helyzetétől függött.¹⁰

A variancia analízis segítségével (valamennyi oktatási intézménnyel számolva) összevetettük a családháttér-index értékeit, s ennek következtében a két-két település kategória közötti hierarchiát át kellett értékelnünk. Egyrészt az ezer és két ezer, valamint a két-ezer és háromezer fő között elhelyezkedő falvak esetében a családháttér-index standard értékét figyelembe véve, a tanulók szociális háttere között nincs lényeges eltérés, tehát a két település csoport társadalmi háttere hasonló, lényegében nincs közöttük szociális lépcsőfok. A kisvárosok és nagyközségek esetében nem csak lépcsőfok nincs, hanem a szociális lejtő iránya változik meg, vagyis a legnagyobb nagyközségek, az ötezer fő feletti települések társadalmában jobb a tanulók családjainak szociális háttere, mint a tízezer főnél kisebb lakosság számú kisvárosok végzős általános iskolásainak szociális háttere. Érdekes az ötezer főnél népesebb községek esetében nem volt iskolabezárás a vizsgált két tanévben, a tízezer főnél kisebb lélekszámú kisvárosokban viszont volt, bár kis számban.

A bezárt iskolák tanulóinak átlagos családháttér-indexe összességében gyengébb, mint az országos átlag, akárcsak a teszteredmények esetében. Ugyanakkor erősen függ a családi háttér a település méretétől ebben az esetben is. Először is a bezárt telephelyek esetében a városok és falvak között kisebb a peremtávolság, a kisfalvakban élők családi háttere és a fővárosban tanulók közötti különbség jelentősen szűkebb. Másodszor a bezárt iskolák esetében a kistelepüléseken tanulók viszonylagosan jobb családi háttérrel mutattak, mint az azonos település kategóriában megmaradt iskolába járók: az 500–1000 és

¹⁰ MTA RKK kutatások, különösen **Csatári Bálint** munkái alapján.

Tudásszint és családi háttérindex megszűnt és működő iskolákban

Működik-e az iskola		A telephely tanulóinak standard matematika pontszáma	A telephely tanulóinak standard olvasás pontszáma	A telephely tanulóinak standard családi háttérindexe
Megszűnt	Átlag	468 (1,6)	475 (1,8)	-0,30 (0,021)
	Eset	2139	2137	1679
	Szórás	91 (1,4)	96 (1,4)	0,93 (0,017)
Működő	Átlag	494 (0,2)	498 (0,3)	0,01 (0,003)
	Eset	109 559	109 551	83 609
	Szórás	101 (0,2)	101 (0,2)	1,00 (0,002)
Összesen	Átlag	494 (0,2)	497 (0,3)	0,00 (0,003)
	Eset	111 698	111 689	85 288
	Szórás	101 (0,2)	101 (0,2)	1,00 (0,002)

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Obádovics Csilla és Balázs Ildikó szerkesztése

1000–2000 fő közötti községekben és a 10–20 ezer fő közötti városokban a családiháttér-index értéke szignifikánsan jobb a bezárt intézményekben. Bár az átlagos családiháttér-index a nagyobb népességű települések irányába a bezárt intézményeknél is javul, itt is van trendtörés; kis, nem szignifikáns visszacsúszás tapasztalható az ezer és kétezer fő közötti települések és kétezer és háromezer fő közötti lakosság számú települések vonatkozásában. A családi háttér valamivel jobb volt a kisebb faluban (1000–1999 fő) bezárt iskolába járók körében, mint a sorban azt követő nagyobb község (2000–2999 fő) kategóriába tartozó bezárt iskolába járóknál, ezzel együtt a tesztteredmény is magasabb volt a kisebb község kategóriában. A trendvonalat megtörik a közepes városok (10000–19999 fő és 20000–29999 fő) bezárt iskoláinak látogatói, akiknek családiháttér-indexe jobb, mint a sorban előtte álló nagyobb városoké, hasonló a megyeszékhelyek tanulóiéhoz, egyedül csak a fővárosi bezárt iskolába járt tanulók családi háttérindexe kedvezőbb. Az említett bezárt közepes népességű városi iskolák tanulói átlagos képessége, hasonlóan a családiháttér-indexhez, magasabb, mint a sorban nagyságrendileg előttük álló városoké, a lényegében a fővárosban bezárt intézményekbe járt tanulók tudásszintjéhez állnak a legközelebb.

Átlagos képesség és családháttér-index településkategóriák szerint

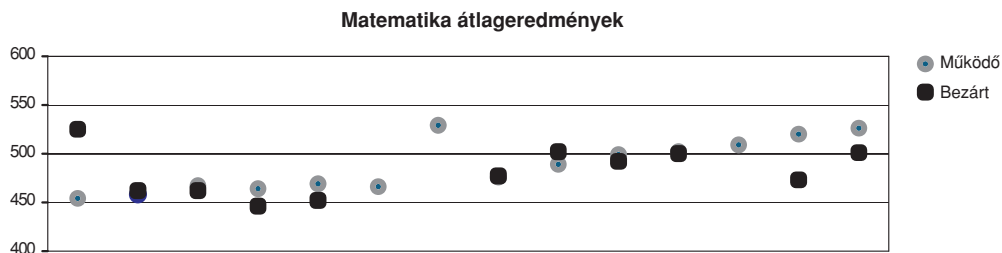
A település mérete	Matematika				
	Működő		Bezárt		Különbség (S.H.)
	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	
Kis községek / 0-499	389	454 (4,1)	9	525 (26,9)	-71 (26,8)
Kis községek / 500-999	3816	458 (1,4)	392	462 (4,1)	-4 (4,3)
Közepes községek / 1000-1999	9923	467 (0,9)	565	462 (3,3)	4 (3,3)
Közepes községek / 2000-2999	7369	464 (0,9)	195	446 (5,0)	18 (5,1)
Nagy községek / 3000-4999	6217	469 (1,0)	276	452 (4,9)	17 (5,0)
Nagy községek / 5000-9999	2726	466 (1,7)	0		
Nagy községek / 10000-19999	323	529 (3,6)	0		
Kisvárosok / 0-9999	11523	476 (0,8)	107	477 (7,9)	-1 (7,9)
Közepes városok / 10000-19999	13673	489 (0,8)	193	502 (4,5)	-13 (4,6)
Közepes városok / 20000-29999	6460	499 (1,1)	45	492 (13,1)	7 (13,2)
Nagy városok / 30000-49999	7169	502 (0,9)	109	500 (7,2)	2 (7,2)
Nagy városok / 50000-99999	2490	509 (1,5)	0		
Megyeszékhely	21393	520 (0,5)	181	473 (5,5)	48 (5,5)
Budapest	16087	526 (0,6)	66	501 (8,5)	24 (8,5)

A település mérete	Szövegértés				
	Működő		Bezárt		Különbség (S.H.)
	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	
Kis községek / 0-499	389	447 (4,0)	9	515 (29,6)	-68 (30,5)
Kis községek / 500-999	3816	458 (1,5)	392	468 (4,1)	-10 (4,1)
Közepes községek / 1000-1999	9923	467 (1,0)	565	472 (3,9)	-5 (4,0)
Közepes községek / 2000-2999	7369	467 (0,9)	195	457 (6,0)	10 (6,1)
Nagy községek / 3000-4999	6217	474 (1,2)	275	447 (5,8)	27 (6,0)
Nagy községek / 5000-9999	2726	471 (1,7)	0		
Nagy községek / 10000-19999	323	518 (4,6)	0		
Kisvárosok / 0-9999	11523	478 (0,8)	107	501 (8,6)	-22 (8,5)
Közepes városok / 10000-19999	13673	491 (0,7)	193	511 (4,5)	-20 (4,5)
Közepes városok / 20000-29999	6460	506 (1,1)	45	505 (13,9)	1 (14,1)
Nagy városok / 30000-49999	7169	507 (1,0)	109	487 (9,0)	20 (8,9)
Nagy városok / 50000-99999	2490	513 (1,6)	0		
Megyeszékhely	21393	522 (0,6)	181	479 (6,7)	43 (6,6)
Budapest	16079	532 (0,6)	66	507 (7,9)	25 (7,8)

A település mérete	Családihátér-index				
	Működő		Bezárt		Különbség (S.H.)
	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	A tanulók száma	Átlag (S.H.)	
Kis községek / 0-499	294	-0,72 (0,046)	9	-0,54 (0,255)	-0,19 (0,263)
Kis községek / 500-999	2982	-0,59 (0,018)	331	-0,40 (0,046)	-0,19 (0,051)
Közepes községek / 1000-1999	8005	-0,48 (0,011)	411	-0,40 (0,041)	-0,09 (0,043)
Közepes községek / 2000-2999	5820	-0,45 (0,011)	164	-0,46 (0,063)	0,01 (0,064)
Nagy községek / 3000-4999	4834	-0,38 (0,013)	215	-0,46 (0,053)	0,09 (0,055)
Nagy községek / 5000-9999	1968	-0,22 (0,022)	0		
Nagy községek / 10000-19999	231	0,12 (0,057)	0		
Kisvárosok / 0-9999	8991	-0,26 (0,009)	82	-0,23 (0,071)	-0,03 (0,071)
Közepes városok / 10000-19999	10588	-0,07 (0,008)	161	0,06 (0,067)	-0,12 (0,067)
Közepes városok / 20000-29999	5045	0,15 (0,014)	41	-0,01 (0,146)	0,16 (0,146)
Nagy városok / 30000-49999	5473	0,13 (0,012)	87	-0,31 (0,110)	0,44 (0,111)
Nagy városok / 50000-99999	1856	0,29 (0,018)	0		
Megyeszékhely	16361	0,33 (0,006)	124	-0,08 (0,074)	0,40 (0,074)
Budapest	11161	0,61 (0,007)	53	0,31 (0,131)	0,31 (0,131)

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Obádovics Csilla és Balázsi Ildikó szerkesztése

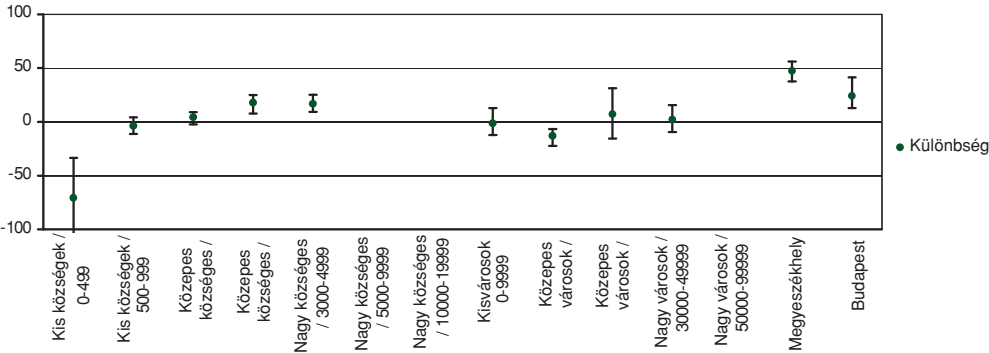
Az ábrákon a táblázatokban is szereplő értékeket szemléltetjük, a különbség mellett a 90%-os konfidencia-intervallumot is feltüntetve.

Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Balázsi Ildikó szerkesztése

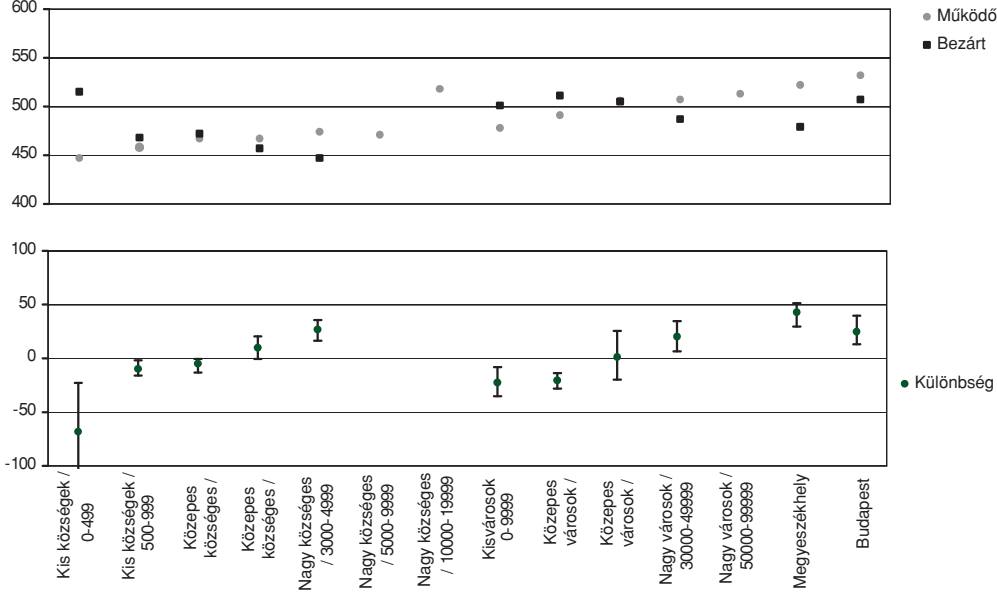
A mérést követően minden telephely jelentést kapott az elért eredményéről, amelyben a teljesítménymutatók mellett arról is kapott információt, hogy az átlagos családihátér-indexéhez képest hogyan szerepelt. A bezárt intézmények közül mindössze 59 esetében számítható megbízhatóan a családihátér-index, ezeknek az elhelyezkedését az indexre illesztett regressziós egyeneshez képest a következő ábra szemlélteti. Az ábrán megkülönböztettük a családihátér-indexre illesztett regressziós egyeneshez képest szignifikánsan jobb és gyengébb eredményt elért telephelyeket. Jól látható, hogy igazán jó családihátér-indexszel rendelkező iskolát nem zártak be, mindössze két bezárt intézmény átlagos családihátér-indexe haladta meg a 0,5-ös, felszórásnyival az átlag feletti értéket. Ugyanakkor nem igazán látható összefüggés a telephely bezárása és egyeneshez viszonyított helyzete között. A bezárásnál semmiképpen sem lehetett fontos indok a szociális háttérhez viszonyított rossz eredmény. A családi

háttér alapján várt eredményhez képest a bezárt iskoláknál valamivel nagyobb arányban fordulnak elő a szignifikánsan gyengébben teljesítő telephelyek, a szövegértés eredményeknél ugyanakkor ilyen hatás nem tapasztalható, ott az átlagos telephelyek aránya magasabb valamivel a tovább működő intézményekhez képest.

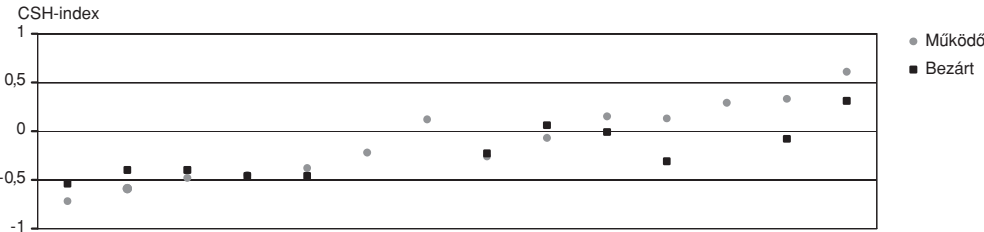

Szövegértés képességpont

Szövegértés átlageredmények

Átlagos CSH-index

Standard képességpont

CSH-index

- Működő telephelyek
- ◆ Bezárt, szignifikánsan gyengébb telephelyek
- ▲ Bezárt, szignifikánsan jobb telephelyek
- Regressziós egyenes
- Bezárt, átlagos telephelyek

Standard képességpont

CSH-index

- Működő telephelyek
- ◆ Bezárt, szignifikánsan gyengébb telephelyek
- Bezárt, átlagos telephelyek
- Regressziós egyenes

		Elhelyezkedés a regressziós egyeneshez képest					
		Matematika			Szövegértés		
		Szignifikán- san alatta	Közel hozzá	Szignifikán- san felette	Szignifikán- san alatta	Közel hozzá	Szignifikán- san felette
Működő telephelyek	Db	440	1177	359	358	1281	337
	%	22,3	59,6	18,2	18,1	64,8	17,1
Bezárt telephelyek	Db	18	34	7	10	42	7
	%	30,5	57,6	11,9	16,9	71,2	11,9
Összesen	Db	458	1211	366	368	1323	344
	%	22,5	59,5	18,0	18,1	65,0	16,9

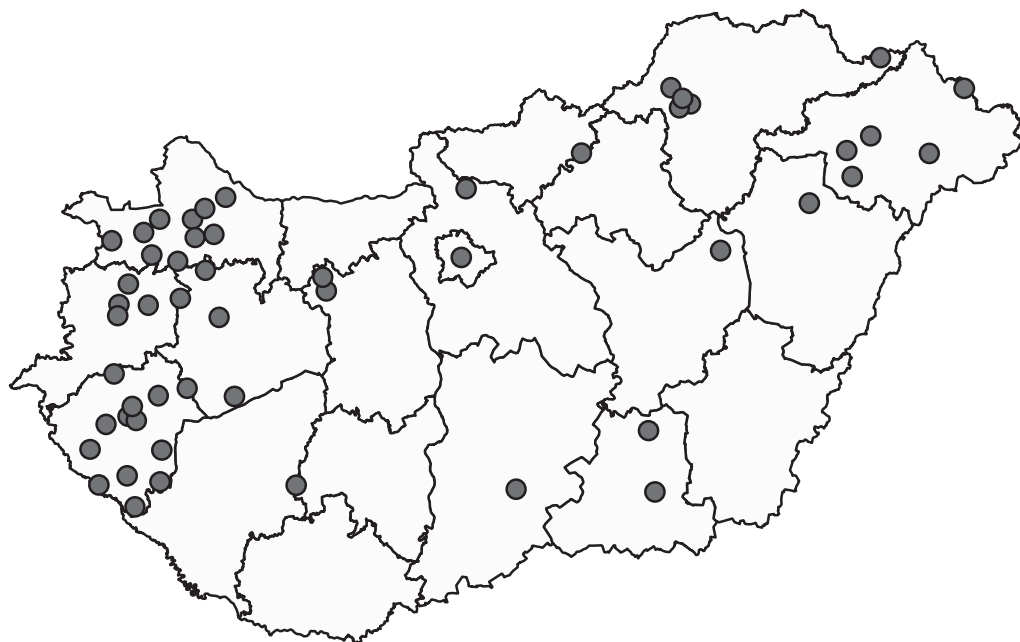
Forrás: Az Országos kompetenciamérés 2006 adatbázisa, Balázsi Ildikó szerkesztése

A fizikai állapotuk, településen belüli kedvező fekvésük alapján, az iskolai kompetencia mérések eredményei szerint megállapíthatjuk, hogy a bezárt iskolák különösen a kétezernél kisebb lélekszámú községek esetén kedvezőbb oktatási körülményeket és jobb eredményeket értek el, mint a saját település kategóriáikon belül lévő tovább működő iskolák. Ugyanakkor a kis falvakban a bezárt általános iskoláktól búcsúzó végzősök a saját település kategóriájukhoz viszonyítottan jobb családháttér-indexszel bírtak, mint a tovább működő iskolák végzősei. Az oktatás körülményeit és teljesítményét, s a tanulók családi háttérét vizsgálva azt a feltevést támaszthatjuk alá, hogy **a megszűnő iskolák várhatóan nem a leggyengébbek, hanem az inkább erősebbek, amelyek diákjait és esetlegesen tanárait inkább befogadják az erősebb városi, nagytelepülési iskolaközpontok.** Azaz az eddigi iskola bezárások minden bizonnyal nem szolgálták a korábbi szegregáció felszámolását, hanem inkább erősítették a társadalmi elszigetelődést. Tehát a nagyok „kimazsolázzák” a vidékből a környékbeli jobb iskolákat, s ezzel együtt nem következik be az iskolák szelekciója, azaz a gyengék „kigyomlálása”. Félő, hogy több kisebb nevelési oktatási műhely megszűnik, a rosszul teljesítők pedig szociális szegregáció fészkeivé válhatnak.

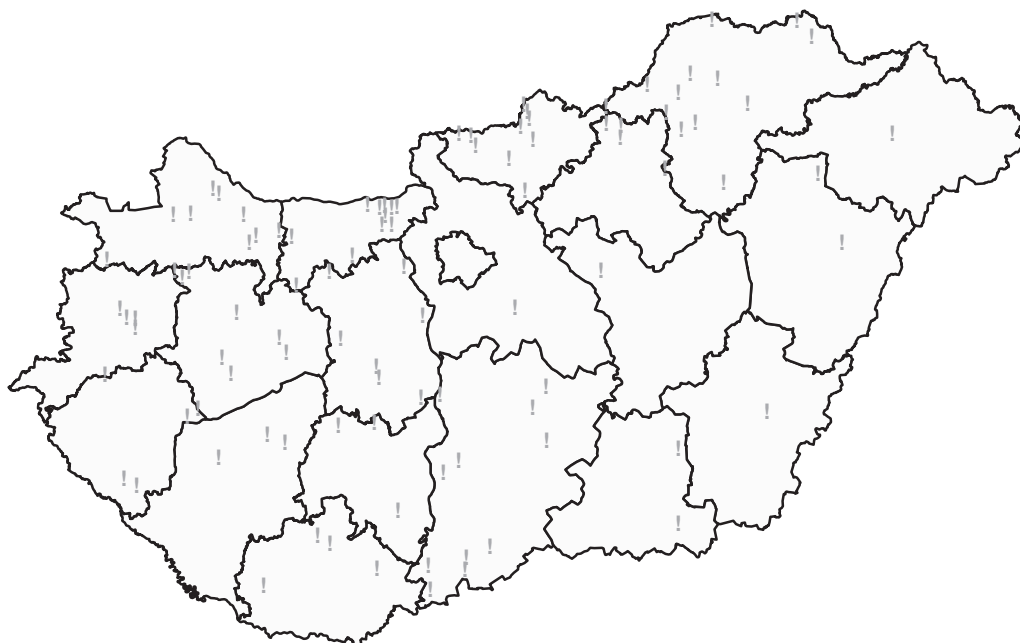
Irodalom:

- Balázs Ildikó – Felvégi Emese – Szabó Annamária – Szepesi Ildikó:** Országos Kompetenciamérés 2006. Tartalmi keret. sulinova Kht, Budapest, 2006. www.kompetenciameres.hu
- OKM 2006 Gyorsjelentés.** sulinova Kht., Értékelési Központ, Budapest, 2007. www.kompetenciameres.hu
- OKM 2006 FIT-jelentés.** Útmutató az OKM2006 FIT-jelentés szoftver használatához. sulinova Kht., Értékelési Központ, Budapest, 2007. www.kompetenciameres.hu
- Hermann Zoltán:** A falusi kisiskolák és a méretgazdaságossággal összefüggő hatékonyságveszteségek. Hermann Zoltán (szerk.) Hatékonysági problémák a közoktatásban. OKI: Budapest
- Kistélepülések kisiskolái.** sulinova Kht., Oktatáspolitikai Elemzések Központja, Budapest, 2006.
- Bódi [2004]:** Népeségfogyás – elszegényedés – iskolabezárás. A Falu, XIX. évfolyam, 1. szám. Tavasz. (pp. 43-53)
- Bódi Ferenc – Fekete Attila [2007]:** Gyermek ingázás Magyarországon. A Falu XXII. évfolyam, 4. szám Tél (pp. 27-36)

2007-ben megszűnt általános iskolák

2006-ban megszűnt általános iskolák

Egyenlőtlenségek Magyarországon

